

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ НА СЪВРЕМЕННАТА БЕЛЕТРИСТИКА ЗА ДЕЦА И ЮНОШИ

БЛАГОВЕСТА КАСАБОВА

Съвременната ни детско-юношеска литература се създаде и разви на базата на здравите реалистични, народностни и демократични традиции на класическото наследство. Едно от същностните ѝ качества, което днес определя нейната актуалност, идейна и социална съдържателност, е здравата връзка с живота, с неговите преобразувания, с крупните обществени и духовни промени на нацията. Още началните стъпки на младата социалистическа литература за деца и юноши очертаха правилната насока, верните отправни точки и класово-партийни позиции на бъдещото творчество. Неслучайно в първите години след победата на 9 септември 1944 г. писатели от всички поколения отправиха поглед към антифашистката борба и нейните герои, към саможертвата на борците антифашисти в името на свободата, към народното участие в съпротивата. Само за пет-шест години се създадоха редица значителни произведения, някои от които станаха класика. И до ден-днешен „Митко Палаузов“ и „Героите на Белица“ от Марко Марчевски, „Каблешково гори“ и „Училище за смелите“ от Емил Коралов, „Ленко“ от Георги Караславов, „Гемия в морето“ от Мария Грубешлиева, „Колибарчето“ от Калина Малина и др. са любимо четиво вече на няколко поколения пионери. В същите тези развълнувани първи свободни години някои автори си поставиха и много трудната задача да пресъздадат новия необикновен живот на нашата страна, новия необикновен герой на бурното съзидание, проблемите и въпросите около неговото формиране и проявление. Но докато антифашистката борба предлагаше изобилно богат материал, свързана беше с героичното — мотив с огромна привлекателна сила за младия читател, — с образите на смели и самоотвержени борци, то темата за новия мирен живот и героите на този живот все още нямаше изпитана жизнено правдива основа, нямаше първообрази и съществуваше най-вече в представите на творците. Ето защо и първите произведения, третиращи проблемите на качествено новия ден и качествено новия човек, в по-голямата си част бяха декларативни, емоционално приповдигнати, морализаторски и догматични. Това се отнася особено до белетристиката, която е и обект на настоящата статия. Намеренията бяха повече от добри, честни и смели, бих казала, но „на практика“ не се получиха убедителни и въздействащи творби, тегнеше върху крилете култовският догматизъм.

Първото произведение за живота на децата и юношите на социалистическа България, или както е прието да се нарича на съвременна тема, е повестта „Симовата чета“ от Калина Малина. Действието се развива в един от първите пио-

нерски лагери и в разрушената все още от бомбите на Втората световна война столица. Днес, връщайки се наново към тази първа повест, виждаме колко наивно е построена, с герои, излезли от един калъп, каквито едва ли в действителност е имало и в онези най-възторжени години, как всичко се нарежда само с ентузиазъм, скандирания и лозунги и колко извън актуалните проблеми и изисквания на времето се развиват действието и събитията. Авторката на „Симовата чета“ още тогава беше извоювала свое място в развитието на детско-юношеската литература, създавала бе и първия роман за деца „Златно сърце“, отразяващ социалните координати на следдеветосептемврийската епоха, нейния нравствен и духовен климат, популярни бяха и романите ѝ с ярки антивоенни и социални настроения — „Сирачета“ и „Детето и затворника“. Защо тогава не ѝ се отдаде да постигне подобна житейска правдоподобност и в повестта си на съвременна тема? Причината не е само една и вината не е само нейна. А и несполуката не се отнася само за тази книга. Но за литературата от началния период на социалистическото изграждане вече се е писало и говорило достатъчно, за да повтарям отдавна познати неща. Явно е, че както и при литературата за възрастни редица обективни и субективни фактори са повлияли чувствително върху специфичното в творчеството за деца. Има обаче друг, много по-важен момент, който трябва да ни ръководи в преценката и изводите — още с първите стъпки на свободния живот и възрождения човек се раждат и първите произведения, чиито автори искрено се стремят да пресътворят процесите на социалното и духовно обновление, че се търсят приобщено пътища и методи за идейно-художественото извисяване на постигнатото и бъдещите достижения.

Не е по-различен от Калина Малина и Цветан Ангелов в книгата си „Честна дума“. Действието и тук се развива в пионерски лагер, само че героят издържа „трудния изпит“, преди да се ориентира към верния път — приемането му в редиците на примерните пионери, тогава септемврийчета. Едва ли днес четенето на подобни творби би развълнувало някого, не мисля че и тогава — през 50-те години, са имали особено въздействие, защото, както и при Калина Малина, така и при Цветан Ангелов всичко старателно е побрано в строго определена схема — провинен герой, който, подпомогнат от другарите си, разбира сторената грешка, прави си съответната самокритика и става един от първите в отряда или дружината. И все пак тези първи книги изиграха своята положителна роля — макар и интуитивно, те имаха за първоизвор живота. Днес са повече литературна история, но продължават да оправдават предназначението си на верни пътепоказатели или на най-ранни пролетни зърна, засети грижовно в бъдещата плодородна нива на съвременната детско-юношеска литература. За това би трябвало да им се отдаде заслуженото.

В края на 50-те и началото на 60-те години се появиха и книгите на Павел Вежинов — „Следите остават“, и на Иван Руж — „Тайнственото отвлечение“. В тях също бе отредено предно място на образа на съвременното дете, но с други методи и художествени средства. Продължена бе героичната линия на антифашистката тематика на 40-те и 50-те години, но героичните действия бяха пренесени вече в различна социална подредба, в нов обществен и държавен строй. Традицията на романтично-героичния приключенски жанр, поставена от романите на Емил Коралов за Жари и Морското момиче, бе обогатена и преосмислена от съвременна гледна точка и съобразена с новите условия на развитие. Приключението в тях не е само забавен елемент, а едно от средствата да се привлече вниманието на читателя към значими събития и явления, характеризиращи епохата.

За начало на истинско идейно-художествено развитие на съвременната тема в детско-юношеската белетристика можем да говорим едва в средата на 60-те и началото на 70-те години. Значителна част от романите, повестите и сборни-

ците с разкази в този период положиха надеждна основа и изградиха реални предпоставки за появата на по-зрялата, по-разнообразна структурно и по-интересна като съдържание белетристика на 70-те и 80-те години. И сега книгите „Носачи на жалони“ от Георги Мишев, „Тримата връстници“ от Кирил Апостолов, „Белият кораб“ от Михаил Лъкатник, „Капитанът“ и „Славното момче“ от Анастас Павлов, „Наско Защото“ от Георги Струмски и др. са между най-добрите в това тематично направление. Съвременната тематика и проблематика на белетристиката от 50-те години, нейната идейна насоченост и художествен акцент бяха плътно свързани с организирания живот в пионерската организация и за индивидуално присъствие на героя трудно можеше да се говори. В следващия качествено нов етап на развитие и предимно в посочените по-горе произведения видимо започнаха да се изявяват чертите на младото поколение, да се поставят — макар и много внимателно и отдалече опипващо — проблемите, отнасящи се до моралното и хуманистично възпитание на младия човек, до неговите личностни качества, които утре ще определят мястото му на зрял гражданин и строител, на човек от обществото на развития социализъм. Художественият интерес на писателите беше обърнат, и то целенасочено, към труда като основен фактор за бъдещата индивидуална и обществена изява. Създадоха се редица произведения за пионерския труд в опитните полета, в селското стопанство, в кръжока, в семейството. С трайно значение в съвременната детско-юношеска литература останаха книгите на Кирил Апостолов — „Тримата връстници“, и на Георги Мишев — „Носачи на жалони“. Героите им проявяват ново отношение към труда. Те не са вече възторжени и екзалтирани млади хора, които крачат с широки крачки под разветите знамена и фанфарните звуци към завода или опитното поле и винаги печелят каквото и да било съревнование. Желанието за труд у тях е осъзнат акт, вътрешна потребност, начин за проявление на дарованието им. Тримата връстници и приятели от повестта на Кирил Апостолов повече от всичко желаят да станат трактористи, но само един от тях ще приеме професията като своя съдба, защото освен младежко увлечение той изпитва и истинско удоволствие и удовлетворение от работата на тракториста, тя съсредоточава интересите му, той има вътрешно предразположение и усет за тънкостите и красотата на селскостопанската работа. Така е и при Георги Мишев — героите му решават да станат помощници на инженерите-земемери, но също само един ще приеме професията под вътрешната си диктовка и с радост ще тръгне един ден да поставя жалоните на новото строителство по родните полета.

Михаил Лъкатник и Анастас Павлов са фокусирали от друг ъгъл предпоставките за развитието на младите хора и съпътстващите този процес социално-граждански тенденции. Независимо че и тук въпросът за трудовото възпитание е главен, ударението е паднало преди всичко върху нравствения им облик. Те притежават значително по-широк и многопосочен поглед към света, имат по-усложнено светоусещане, възбунуват ги много повече проблеми от действителността, действията им не се подчиняват само на първия порив или на рутината, а са обмислени, свързани или произтичащи от закономерни събития и явления в семейната среда, в училище, в пионерската организация, в дружбата помежду им. Георги Струмски в повестта си „Наско Защото“ може би най-обемно и задълбочено се е докоснал до индивидуалната неповторимост на всеки един от тях и най-ясно е поставил печата на времето. Причините за успеха и за популярността на „Наско Защото“ вече близо петнадесет години трябва да търсим преди всичко в сполучливия опит да се обхванат обобщаващите черти на съвременното младо поколение, и то по-специално на неговата непресъхваща любознателност, неизчерпаема енергия, духовна пълнота и интелект.

Повечето от особеностите на тези своеобразни психологически, богато надарени духовно, вачещи и можещи млади личности ще срещнем в белетристич-

ните произведения на 70-те и 80-те години. Редица автори успяват да превърнат в художествена действителност присъщите на днешното дете и юноша психика, манталитет, интереси, а също така и неговата естествена среда — битова, природна, духовна. Колкото и жизнеправдоподобен и идейно цялостен да бе героят на литературата през 60-те години, проблемната му натовареност ставаше много често за сметка на детското у него. Показвайки го „отвътре“ — преживяващ и действащ по собствени подбуди и убеждения, — авторите в някои случаи, повече или по-малко, го лишаваха от типично детското му очарование и излъчване. Той беше малък само на ръст и години — решенията, действията и постъпките му почти не се различаваха от тези на възрастния му партньор. Ето защо смятам, че най-съществените положителни процеси в развитието на литературата, чийто главен обект е пресъздаването и характеристиката на днешното дете и проблемите, отнасящи се до средата, в която расте, до обективните и субективни страни на възпитанието и развитието му, започнаха да придобиват конкретни очертания след началото на 70-те години. Самият факт, че ежегодно се появяваха десетки произведения със съвременна тематика и проблематика, говори — погледнато в най-широк аспект — поне за две неща. В литературата за деца и юноши, и то много по-напористо в областта на белетристиката, навлязоха имена на млади автори, израсли при социализма, социалистическата действителност беше и тяхна — преживяна, позната — образът на детето, условията и начинът му на живот също не им бяха привнесени. Бяха извикани на живот насъщно необходими и непосредствено стимулиращи явления и проблеми. Осъвременени се и се поднесе по модерен начин детската проза, хвърли се мост към голямата литература на големите идеи.

Друга причина е, че вече имаше създадена солидна база, върху която можеше в много по-широк периметър да се поставят въпроси и те да се мотивират съдържателно-естетически. Въвеждането, на първо място, на социално-нравствената тематика с наблюдения и върху психологията на духа и обществено-битите позволи изграждането на по-сложен духовно персонаж, по-многопосочна конфликтност, по-засилена динамичност и емоционално въздействие. Усложниха се и се разнообразиха отношенията между възрастните герои и героите — деца и юноши. Зрителният ъгъл, от който се гледаха в повечето случаи тези взаимоотношения, непрекъснато се променяше и това от своя страна допринесе в значителна степен конкретно да се анализира проблемната целенасоченост на редица произведения. Поставиха се и „неудобни“ въпроси, засягаха се страни от живота, които дотогава бяха „табу“ за детско-юношеската литература — първа любов, развод на родителите, учителят чиновник, съмнителната нравственост или липсата на такава у възрастния човек, консуматорската стихия на еснафа, смъртта, моралното престъпление, вината. Прояви се, с други думи казано, усилие за максимална правдивост и актуалност на житейските обективни и субективни закони и тънка гражданска интуиция. Не искам да кажа, че всичко, излязло от печат, е значимо, на равнище, но промените и тенденциите бяха налице. Независимо от подхода, творческите предпочитания, отправната гледна точка авторите си бяха поставили отговорна и мъчна творческа задача — да подирят едрите, глобални линии и перспективни очертания на времето, да откроят психологическите особености, моралните страни, интелектуалните възможности, стремежите и целите на младото поколение. Значението на социалната семейна среда, в която расте и се развива детето или юношата, психологическият климат на тази среда, атмосферата в училище бяха потърсени и обществено значимо обобщени, разгледано бе и отражението им върху възприемателните възможности на младата личност.

Кирил Топалов в повестта си „Бягай... обичам те“ насочи творческото си внимание към една от станалите вече днес модерни теми — първата любов и

произтичащите от нея изменения в психологическата и духовна нагласа на тази възраст. В сюжетната композиция няма нищо необикновено, тя е само поводът, за да се разкрие истината за участниците в повествованието. И героите са познати — срещаме ги всеки ден на шумни групи, спореци на висок глас, с претърпени чанти през рамо, на улищата, в трамвая, у дома. Авторът се е опитал да надникне и открие какво се таи зад привидното самочувствие, зад жестовите и думите, зад категоричните оценки, пренебрежението или самоуверените действия на тези млади хора. Образите на Коки, Ангел, Светла и останалите техни приятели и съученици са анализирани едновременно от три страни — любовта, училището, спорта. Любовта е едно от най-съкровените, светли и красиви чувства на тази възраст, сетивата са болезнено изострени, готови да обхванат всеки полъх в настроението на другия, всеки звук и всяка багра на емоционалното поведение и затова любовният мотив в повестта е с най-покоряващо въздействие.

Дълги години се водеха спорове в печата, по дискусии и конференции, дали е „педагогично“ любовта да бъде обект на художествено пресъздаване. Немалка част от авторите считаха, че тя не е „типично“ явление за този период от живота на човека и насочването на творческото внимание към подобни преживявания би могло да има нежелателни последици. Ако всеки юноша — се чуваха авторитетни гласове — започне да се влюбва по страниците на книгите ни, какво ще стане с учението му, с бъдещето му, с професионалната му заинтересованост, няма ли реална опасност любовта да го отклони от „правия“ път и морално подкопае детската му „непорочност“. Кирил Топалов не се страхува, че героите му няма да намерят правия път. Напротив, Коки и Светла се обичат по юношески лъчезарно и непредубедено, с истински стремеж към взаимност, без това да се отрази на отговорността им към поетите задължения, нито пък на „морала“. Ангажирано е погледнал авторът и на живота в училище. Леко ироничният тон към „достопенното“ държание на някои учители показва отношението му към истинското предназначение на учителя — той освен преподавател на знания е и възпитател, а и приятел на своите ученици и като такъв би трябвало особено деликатно да пристъпва към проявите на първото чувство, да насочва енергията му към добри и полезни дела. Проблемите, съпровождащи отношенията учител—ученик, не са опит за оригиналничене или някакъв авангардизъм, а по-скоро амбиция за правилно степенуване на факторите, предизвикващи емоционални сътресения и размисли, без да прозира отрицание или снизходителност — по-скоро усещаме болката, отколкото гнева. Друг мотивен нюанс в повестта е този за приятелството. Огромната му нравствена сила е изпробвана в действие — в драматичния момент на решаващия мач. Кой от двамата ще бъде победител — всеки от тях мисли, че правото отрежда да бъде другият и спечелилият победата страда и я ненавижда. Авторът съзнателно се е дистанцирал от героите си, не обяснява, но мотивира убедително една или друга постъпка, създава напрегнати ситуации и оставя юношите сами да проявяват характерите си. В другата си книга със съвременна тематика и проблематика — „Будилник с латерна“ — Кирил Топалов се насочва към различен тематичен кръг и възрастово предназначение. Отделните разкази са обединени не само от присъствието на главния герой, но и от смисловото натоварване на идейно-художествените му задачи. Фабулният градеж, без да е особено разгърнат, проследява интересните преживявания на софийския пионер Делян на село и чрез тези преживявания материализира идейния замисъл — няма значение къде живееш, а как живееш, какво откриваш в света около теб и вътре в теб. Навред съществуват ярки събития, примамливости, жизнелюбиващи дела, изпълнено с мечти и цели битие, стига да имаш очи да ги забележиш и необходимите сетива да ги осмислиш. С особено въздействие е втората — условно казано — „нереална“ линия или

линията на въображението. Чрез нея героят се доближава до скритата съдържателност на нещата, до същностното предназначение на „невидимия“ живот в заобикалящата го среда или, казано по друг начин, неживата природа „оживява“, поръсена с живата вода на въображението, на капризната детска логика, на причудливостта на детството, в което непрекъснато се търси и открива, създава се — раздвижен от емоционалната пълнота и необикновеност при възприемането — неповторимо красив свят. Линията на въображението не върви самостоятелно, не е изолирана от общия ход на действието, а е преплетена в богата плетеница с реалното — доколкото тази дума е точна, когато става въпрос за детско светоусещане. Преплитането или свързването в единно цяло на въображение и действителност в голяма степен определя верните тонове и полутонове на картината на детския свят и неговите жители. Този свят в „Будилник с латерна“ с цялата си специфична измеримост—закони, решени и нерешими задачи, динамични процеси, конфликтност и „неуравновесеност“, произтича и се отразява в другия, „големия“ живот на „големите“ хора. И това именно неотделяне и непротивопоставяне на двете половини на човешкото и общественосоциално устройство актуализират проблемно произведението.

На живота извън големия град, на неговите делнични социално-нравствени тежнения, на обикновените хора в малкия град е посветил сборника си с разкази „Късни изпити“ и Младен Денев. Забавеният ритъм на провинциалния живот, трудовите му люде — често незабележими шофьори, кантонери, машинисти, вагонни спирачи — изпълват повествованието на повечето от разказите. И тук възрастни и деца не са противопоставени в разбиранията си, в търсенето на нравствен максимализъм и социална реализация, вярват си, взаимно се стремят към топлина и човешка сърдечност. Променената социална съдба на трудовия човек от народа е в центъра на вниманието и на Коста Странджев в книгата „Най-храбрата звезда“. Модерните машини, ревят на камионите, пулсиращият ритъм на мощните електроцентрали увеличат малките герои, жадно поел риска да напуснат обичайния битов, семеен и приятелски кръг. Трудовият делник на големите строежи обаче се оказва различен от юношеските им романтични представи. Но тук, в напрегнатата надпревара на създанието всеки, макар и в мъчителна борба със себе си, намира мястото си, поел нечия доверчива мазолеста ръка, станал частица от целия работнически организъм.

В периода на 70-те години някои автори, пишещи за деца и юноши, пристъпиха кой повече, кой по-малко уверено към един твърде наболял социален проблем — развода на родителите и отражението му върху психологическото равновесие на подрастващите, а от там и върху хармоничното изграждане на младия човек. Той и днес е актуален и продължава да провокира творческите замисли на белетристите, да разширява обемно както главния мотив, така и допълващите го нравствени елементи, покрай централната тематична линия да се споделят редица схващания, засягащи отговорността на трите главни възпитателни фактора — семейство, училище, общество. Те са идейно-художественият стожер на повестите на Георги Данаилов — „При никого“, и на Лиляна Михайлова — „Отложеният старт“. И при двамата автори не са еднопосочно разгърнати, не са изведени в „чистия“ си вид — преплитат се, произтичат един от друг и се допълват. Конфликтните състояния в двете произведения се доближават тематично, но имат различна отправна точка и различен идейносъдържателен заряд. Героите на Георги Данаилов — Тони, Андрей, Гелето — са умни, надарени, етични, със свое усещане за правда и истина момчета. Поведението им в училище и извън него поставя един от тревожно нашумелите днес въпроси — къде да намери изява духовната и интелектуална енергия на децата и юношите. Никой сериозно не се е погрижил за това, никой не се е потрудил да им внуши отговорно отношение към утрешния ден, не се запитва сериозно какви ще бъдат и какво ще пра-

вят в бъдеще. Логично е тогава те сами да потърсят начини, за да покажат на какво са способни, да изразходват енергията си. „Злодеянието“ извършват съзнателно и обмислено. В семейството и на тримата всеки е зает с личните си работи и амбиции — разводи, кариери, величаене на миналото и отчуждение от настоящия ден, в училище — безразличие, рутина, служебно отношение. Започват да се рушат „идеалите“, нещата са престанали да имат стойност, любимите хора са развенчани, съзнанието е обременено, пропукала се е опората. Георги Данаилов е съпоставил много страни от живота на съвременното интелектуално семейство и ги е разгледал чрез конкретните проявления и отреагирвания на героите си. Лиляна Михайлова в „Отложеният старт“ също е обхванала част от малелите и нетърпящи никакви половинчати или странични отговор въпроси на времето. В съзнанието на изоставения от родителите си герой тя внимателно насочва светъл лъч — треньорът на колоездачния отбор Жоро Касабов хвърля в кризисния момент спасителен пояс — спорта, който извежда малкия самотник на отвъдния бряг.

В книгите, за които вече стана дума, авторите са проявили високо гражданско съзнание и граждански нерв. Една от целите им е да анализират и синтезират едновременно сложността и взаимозависимостта на тревожните въпроси, потребностите, препятствията на нашето съвремие, които в крайна сметка той — малкият човек, а и възрастният до него, са длъжни да преодолеят, за да стигнат до желаната цел, до високите изисквания и отговорности на нашия ден.

Друга група автори отправят творческите си усилия към създаване на жизнено достоверна психологическа биография на младото поколение. Един от тях е Димитър Гулев. Още в „Парола „Фокси“, а след това и в „Тайната команда“, той сериозно набелязва главните пунктове на тази биография. Основните изводи, до които достига за нейните опорни черти, бяха извлечени от ярките индивидуалности на петте момчета в един столичен квартал — Сельо, прекоросван така заради тромавото му добродушие, силни и едри селски ръце и непохватни движения, Бимбо — момчето-господар, с бледо и нервно интелигентно лице, на когото всички се подчиняват, усетили интуитивно духовното му и нравствено превъзходство, Стефан Втори — обаятелен и емоционално съсредоточен, по момчешки наивен и доверчив, Близнаците — педантични, с рационален поглед към света, без емоционални излишества и накрая Левака — бъдещият член на групата, чиято съдба дава вероятно материал на писателя няколко години по-късно да развие така пространно темата за малките „престъпници“ в романа си „Здравей и сбогом, Дон Кихот“, който предизвиква много вълнения, много крайни реакции и оценки.

Опити за психологическа биография на младото поколение, но от друг пренесен ъгъл, от други естетически позиции, направиха и Паулина Станчева в „Златната петорка“, Ваня Филипова в „Милена“, Кръстьо Станишев в „Пазители на водния дух“, Богдан Митов в „Опасна възраст“, Братя Мормарев в „Войната на таралежите“ и др. Взети заедно и поотделно, всички тези момчета и момичета имат обща, свързваща ги в поколение психологическа черта — ново, модерно, съвременно светоотношение, а оттук и духовна извисеност, способност за правилна преценка, идейно-политическа ориентация, чувство за достойнство, много фини и чувствителни мембрани за отмерване на правдата и истината.

Психологическата биография на младото поколение е и продукт от характеристиката на възрастния човек. Възрастният персонаж — социалният му подбор, естетическите и нравствените му възгледи — определя не само социалните наслаждения на дадено произведение, но и художествените, граждански, човешки и педагогически възгледи на самия творец за значението и ролята на отделната личност в трудния и компилиран процес на формиране. Какъв трябва да бъде

образът на възрастния, редно ли е между изградените вече характери да има отрицателни герои — нещастници, самотници, деградирали морално и духовно хора, престъпници, родоотстъпници и др. и как ще се възприеме, какъв ще бъде възпитателният ефект на подобна персонална структура, какво ще е влиянието на индивида, чийто живот протича извън нормалните норми на приличие. Мисля, че това е въпрос, който стои изцяло в ръцете на писателя и зависи изцяло от уменията му да пресътворява „натурата“ с високо идейно и художествено майсторство. Имаше години, когато в книгите за деца и юноши се подвизаваха само правоимащи и правораздаващи с лека ръка възрастни, те непрекъснато и натрапчиво с непоносимо старание поучаваха с дълги, скучни и често пъти фалшиви речи младите какви трябва да бъдат и как трябва да живеят. Слава богу, намериха се „смелчаците“ през 70-те години, които престанаха да карат всезнаещите възрастни да решават и мислят вместо детето и юношата и по този начин избягнаха реалната опасност, както казва В. Крапивин, „от вътрешна психологическа демобилизация, от атрофия на „мускулите“ на гражданската и обществена дееспособност“ на младите хора. Възрастните бяха, така да се каже, „дегероизирани“ и децата най-после можеха от своя гледна точка и позиция да преценяват качествата им и ролята им на „примери“. На тази основа образът на възрастния герой започна да се разглежда и дообогатява психологически в конфликтни и сложни житейски и обществени взаимоотношения, диалектически и естетически да се обосновава в семейството и в историческия ход на времето. Оттук дойде и преобладаващото присъствие на героя-интелектуалец. Верно е, че той се изграждаше с познание, че личният му духовен потенциал и вътрешна вгълбеност, артистичният начин на общуване с младите „облагородиха“ и разнообразиха атмосферата, внесоха особена мекота и изтънченост в домашната среда, затвърдиха само зататнати в някои по-ранни произведения детайли от стремежа към самопознание, но в същото време и обезцветиха социалната палитра, стесниха рамките на допира до многоезичието на човешката природа. Промените в интерпретацията на образа на възрастния герой се почувствуваха осезателно в отношението към учителя. Самият факт, че той освен педагог стана и човешко същество, премахна схематизма, подкопа догматичното схващане за неговата непогрешимост и „имунитет“. А за това, че учителската професия е преди всичко призвание, творческа дейност, морална отговорност, а не само средство за препитание, цареше единодушие. И веднага трябва да добавя, че тук не става въпрос за критика въобще на съвременния учител или училищни порядки, а за психологическо разкрепостяване, за художествено обмислено диференциране на педагогическия дълг и педагогическата нравственост от акуратно изпълнявани служебни задължения. Баларев в „Тайната команда“ на Димитър Гулев е отличен математик, но лош педагог, сприхав и самомнителен човек и учениците му, безпогрешно отгатнали това, го посрещат с неприязън и студенина. Те винаги в годините на зрелостта с досада ще отхвърлят спомена за него и с радост ще говорят за класната Кръстева и историка Николов. Задълбочен интерес към личността на учителя показват в книгите си „Пазете тази тайна“ Стефан Поптонов, „Отложеният старт“ Лиляна Михайлова, „Една година без значение“ Олга Кръстева, „Приятели мои, чудесни приятели“ Кирил Божилов, „Дневникът на VI^a“ Методи Бежански и др.

В последно време, и по-видимо в белетристиката на 80-те години, се забелязва едно на пръв поглед безобидно, но всъщност тревожно според мен явление. Появиха се и продължават да се появяват голям брой книги, добре написани, свързани с живота днес, ведри като настроение, със занимателни или пародийни сюжетни композиции. И толкова. Чете, чете човек и не открива нищо, нищо повече от занимателна история, от тези, дето се говорят, за да мине времето. Няма го вътрешния нерв, живеча, активната провокация на съзнанието. Бих ка-

зала, че са рожба на ялов и кух професионализъм. Освен това така си приличат тези лакирани истории, че почти е невъзможно да се запомни коя книга от кой автор беше и какво точно се разправяше в нея, всички герои притежават тривиална духовитост, налице са и претенциите им за интелигентност, с „артистично“, а понякога и пренебрежително отношение към родителите им интелектуалци, маниерни и превзети, „извисени“ над трудовото еднообразие. Действията им са предварително предугадими или безлични като проблемна натовареност, без да оставят никакви следи в паметта, прозира нагласеното, съчиненото в авторския кабинет, далеч от шума на улицата, от „делничната“ житейска залисия и вместени в някаква форма. Действието е за самото действие, просто защото не може да има детска книга без такова. Такива, със „синя“ или прастедена кръв герои едва ли ще срещнем в наше време и според мен те съществуват само в представите на авторите си, и те, проектирали си ги, вече им създават и съответна работа или занимания. При по-добро желание биха могли да се открият и конфликти, но те, общо взето, са безкръвни, болнаво анемични, без каквото и да е морално, духовно и идейно отражение в съзнанието на читателя. Срещат се и проблеми, но ако съдим по съдържанието им, ще се окаже, че живеем в свят без болки, противоречия, страдания, без борба за себеутвърждаване, за откриване на стойности и перспективи, в свят, старателно филтриран, че дишаме въздух, обилно напоен с „интелектуален“ аромат и плуваме в гъсти талози от розово сияние или се носим по повърхността на безбурни и безоблачни социални и политически течения. Появиха се, с една дума казано, много б е з г р и ж и книги. Далеч съм от мисълта, че не трябва да има занимателност и артистичност в едно детско произведение или пък да не се пише пародийно, напротив — поддържам становището, че занимателността е едно от изискванията към него, но както казва Чуковски, творбите за деца „не бива да се свеждат само до простата забавност“. Колко малко вълнува и колко много доскучава например четенето на повестта „Дворец от пясък“ на Милан Миланов. Не би могъл да се упрекне авторът на пръв поглед, че стои настрана от живота, от неговата катадневна суетня, от въпросите, нахлуващи непрекъснато в душевния строй на героя. Но „аз“ разказът за „пещата от живота“ е еднообразен, нераздвижен, оплаквателен и монотонен, без каквото и да е съпричастие към промените, към търсенето на непреходното, на стойностното, на непознатото. Повествованието има външен рисунок, изписан от безстрастен хроникьор, от инертна и аморфна фигура, която предимно констатира. Светът, видян през очите на героя, трудно би могъл да развълнува в момента когото и да било, защото е безпътен, роден от теоретичните представи на автора, без виталност, без радост, смях и сълзи, профилатично обеззаразен свят. Не че разказът не се „покрива“ с действителността, покрива се, но не е напипан ритъмът на кръвообращението на цялостния здрав организъм на тази действителност, а оттук — и неспособността и невъзможността да се обхване и синтезира гражданският и нравствен патос в поведението на действащите лица.

Приблизително същите или подобни думи могат да се отправят и към повестта на Славчо Васев „Десет дни от годината“. Целта на писателя е лесна за задаване — чрез събитията, разиграли се през десет дни от лятната ваканция, да открие различни юношески характери извън познатата семейна и училищна среда, „извън изпитания“ начин на живот. Но изглежда или десетте дни са се оказали недостатъчни, или писателят не е доценил сложността и дълбочината, подмолните течения на тематиката и проблематиката, защото само с лупа биха могли да се разграничат като индивидуалности — мислене и поведение — шестте момчета-абитуриенти, летиращи за пръв път самостоятелно на морския бряг. Психологическата характеристика на съвременното младо поколение отново едностранчива, еднолинейна, липсват ярките личностни проявления, живеят

усет за непрекъснато променящите се условия на развитие, ароматът на трудовия делник, неговата притегателна сила. Едва ли би могло да се констатира, че формирането на юношите става в точно определен период от време, ако не се погледне годината на издаването на повестта. Славчо Васев наистина е показал съвременните млади хора като знаещи и можещи, но с униформен ръст и облекло, построени като за парад — с еднакви лъскави мундири и подредени по права линия. Иначе книгата е написана културно, би могла да предизвика и интерес с остроумните диалози, с младежката самоувереност, с чистотата на поведението на героите, но все не ме напуска чувството, че стоя зад някаква преграда, слушам приятно бърбене, без обаче да виждам лицата на говорещите и усетя вълненията в гласовете на когото и да било от тях.

Наситен с ведро, сияещо — бих го определила по-точно — настроение е и романът на Теодора Ганчева „Слънчево време“. За какво да се упреква авторката, дните в пионерския лагер са щастливи, безгрижни, слънчеви — така е, всеки го знае, приключенията, случките, забавните истории следват една след друга. За разлика от „Дворец от пясък“ тук динамичната страна е заредена старателно. На децата се поставят „високи“ цели и задачи, които те винаги и при всички обстоятелства изпълняват с ентузиазъм. Забавно е, не може да се отрече, но дълбоко в подсъзнанието нищо не се раздвижва, ничия съдба не се взема присърце — не трогва, ничии проблеми не докосват в какъвто и да било план светоотношението на читателя. Общо взето, така стоят нещата и в книгите на Чавдар Шинов — „Откраднатият автобус“, на Олга Кръстева — „История с куче и без куче“, на Ана Гулева — „Когато обръщът гори“ и т. н. Няма го за съжаление изпитателния поглед към утрешния ден, мисълта за неговото съзиждане.

В белетристиката на началните години от осмото десетилетие продължава да се доразвива и разширява темата за първата любов. Борис Крумов в „Кучето и влюбените хлапаци“ — както и повечето автори — поставя наред с проблема за любовта и немалко злободневни въпроси, отнасящи се до някои страни от съвременния социалистически начин на живот. Приемам трите повести „Между човека и звяра“, „Кучето и влюбените хлапаци“ и „Кога започва любовта“ като единно произведение не само защото едни и същи герои преминават от събитие в събитие, но преди всичко защото проблемите, само загатнати в първата повест, следват естествено си и логично продължение и в следващите две. Борис Крумов за разлика от някои „нетрадиционно“ мислещи автори разглежда любовта като едно от най-светлите, красиви и тревожни чувства и изживявания на юношеството. Поривът към другия, често появил се ненадейно и необяснимо, подтиква към добри дела, към смели постъпки, към вътрешно осъзнат стремеж за самоизява. В желанието си да проникне по-пространно както в природата на кучето, така и в духовния и нравствен облик на влюбените, писателят е извел на предно място и уплътнил идейно-художествено не един и два извода, до които е достигнал „практически“ — от наблюденията си при общуването с младите. Описателната част на природата, на нейните състояния и не на всички познат живот в нея — по-видими в първата част — не натежава. Разказът върви плавно, преплетен с любопитни моменти от обширните познания на Борис Крумов за дивите животни и опита му на ловец из нашите гори и планини и най-вече с искрено вълнуващите перипетии на двамата влюбени.

Първата любов стои в основата на сюжетното развитие и в романа на братя Мормареви „Васко да Гама от село Рупча“. Преживяванията на влюбените имат нормални граници, наситени са с естественост и човечност, самите те са живи и приятни съвременни момчета и момичета, с разнопосочни характери, възгледи, „практични“ позиции, но за съжаление авторите не са казали нищо ново на своите читатели. Нещо повече, отстъпили са крачка назад в идейно и худо-

жествено отношение от така интересната и проблемна книга „Войната на таралежите“. Повествованието е изградено с познати приключенски похвати — бягство с кораб, тайнствени заговори и пр. Тримата приятели юноши — главни действащи лица — не са лишени от ярки черти, но с това се изчерпва и въздействието им, те не допълват с нищо ново пресъздаденото вече от тях в по-ранните им произведения, няма и по-сериозни социални или нравствени конфликти, които да натоварват действието с актуалност и въведат в участие и самия читател.

Както се вижда, съвременната детско-юношеска белетристика е в „любовен период“. В това няма нищо лошо — нали затова се водиха разгорещени и пристрастни спорове, — но все пак в живота съществуват и други, не по-малко важни страни: мени се социалният и политически климат, преоткриват се морални и духовни ценности и ако творците искат да отговорят по съвест на времето и неговите действителни посоки на развитие, трябва вече да крачат в утрешния ден, а те все още стоят на прага и само се канят да пристъпят в бъдещето. Широка и ангажирана стъпка към бъдното, към неговия хуманизъм и социален просперитет е направил Стефан Поптонов в повестта си „Щастливо бедствие“. Интригуващата случка — затрупан от снежната виелица автобус с деца — той използва само като повод, за да открие отделни човешки характери, отделни човешки качества, и то не като „теоретични“ или абстрактни понятия, а като конкретно проявяващи се в напрегнати и „рискови“ ситуации. Това от една страна, а, от друга — да насочи вниманието към сложната морално-психологическа и обществено-социална нагласа на индивида. Авторът следи действието паралелно в няколко плана, но не толкова фактологическото действие, колкото степенува проявлението на моралната устойчивост на героите. Един от плановите е външният — събитийният, положението на учениците в затрупания автобус и акцията, организирана за спасяването им. Другият можем условно да наречем „вътрешен“ или стойностен и именно неговият високо нажежен градус отмерва цената на нравствените добродетели и на големи, и на малки. Моторът на повествованието са героите, тях трудно бихме могли да затворим в строго определени рамки или да подведем под един знаменател — добри и лоши, положителни и отрицателни, както за съжаление все още става в детските произведения. Тук, както и в живота, такива герои не се срещат. В разгръщането образите на децата най-подчертано изпъква авторската позиция — подрастващите вече носят в себе си белезите на онова, което ще бъдат като възрастни. В индивидуализацията им се налага усетът за типичното в психологията и душевността на съвременните млади хора. Характеризирайки индивидуалностите, авторът засяга и редица налагащи се днес въпроси — има ли място за героизъм, каква е отговорността на всеки един пред обществото и пред себе си, как се изкупва личната вина и има ли точна пресъда за нея, как се става човек. Отговорите не са опростени и еднозначни, съдържащите се в тях тълкувания идват от сложната взаимоотношеност и комплицираност на условията и средата, при които се развива отделният човек. Двете централни действащи лица — двамата шофьори, изпратени да спасяват затрупания автобус — са порядъчни хора, отлични работници, добри бащи, граждани без провинения до този момент, хора, които не можеш с лека ръка да обвиниш. Но идва един миг, в който трябва да докажеш себе си. За тях мигът настъпва през снежната виелица, бедствието. Алипип Драгнев тръгва да спасява автобуса, но не стига до него. Страхът за собствената кожа излиза по-силен от човешкия дълг. Не че няма угризения, има ги и те нему дават покой и после дълго ще го преследват, но не е в състояние да преодолее себе си. Не е издържал „изпита за човек“, както казва един от малките герои — Бобеното зърно. Не го е издържал и шофьорът на автобуса Василий Желев. Всеки постъпва, както му диктува собствената съвест. Всеки може да

загуби в един миг всичко, което е придобил през целия си живот и може да спечели всичко, което е изгубил през целия си живот. Бедствието е преодоляно, защото се е появил трети човек, който също се е страхувал за собствената си кожа, но е вървял, страхувайки се, срещу урагана, и, ожесточено скърцайки със зъби, е гонил страха и умората.

Въпросът за образа на съвременното дете и юноша вече десетилетия наред стои в центъра на вниманието на критиката, на дискусии, симпозиуми, конференции. Изграждането му от съвременни позиции все още продължава да вълнува и тревожи, да бъде отговорен и сложен проблем. Писател, поставил си подобна задача, може да пристъпи към нейното изпълнение само ако самите малки герои постоянно и активно живеят в него. Това обаче съвсем не означава, че той ще стане дете или юноша. Важното е да ги проектира в техния утрешен ден на отговорни граждани на обществото. От друга страна, при подбора на героите си не бива да пристъпва преднамерено, а да има вътрешни радары за реалния им живот, за неговите специфични особености. Сухотата и тезисността на образите от някои произведения със съвременна тематика и проблематика идват най-вече от непознаването, от формалното отношение или по-точно от неотчитането на своеобразието на възрастта. Тъй като нашата действителност се развива с особено динамични темпове, а ведно с нея се променят и развиват и хората, това, което е било характерно за младите през 60-те години примерно, днес, през 80-те години, вече е минало, и несъобразяващият се с промените автор рискува да бъде обвинен в творческа безпомощност и изостааналост. И ето защо само добре подготвеният, участващ лично в преобразяващите социалния и политически климат процеси автор може да пристъпи към търсенето на онова, което трайно ще свърже героя с бъдещето на нацията. Много от авторите представят героите си като изградени вече индивиди и то изцяло с положителни качества, животът им е безгрижен и празничен, в който въпросите и проблемите — ако съществуват — се решават от само себе си, като докоснати с магическа пръчка. На безобидните им лица постоянно е изписано задоволство и дръзновение, те са с безпогрешно мислещи и действащи рефлексии — като идеално смазани машини, — обградени от удивлението и възхищението на всички около тях. За подобни автори и книги вече споменах и ако се връщам наново към наблюденията си, то е, защото тези безгрижни творби продължават да доминират в годишните литературни продукции. Литературата и още повече детско-юношеската е мощно възпитателно средство, а в едно произведение героят е основният възпитателен фактор и като такъв как би могъл да окаже каквото и да е въздействие, щом не му вярват, не го приемат като свой, не познават себе си в него. Днес младите хора искат да живеят открито, да постъпват по съвест, без лицемерие и притворство, но по пътя на изграждането и осъществяването си детето неминуемо ще се натъква на конфликтни сблъсъци, на двуличие, груб кариеризъм, на равнодушие и студенина. Перманентно възторжените, дръзко самоуверените, без вътрешни търсения и противоречия, всезнаещи и всеможещи герои — каквито продължават да парадират от страниците на немалък брой произведения и сега, — са измислени, книжни, неверни, те упорито се мъчат да застанат до живите си връстници, да им бъдат приятели, но така и не успяват — все нещо не им достига, нещо важно им се изплъзва и поради това си остават чужди, неприемливи, безжизнени, далеч от връстниците си, които активно и критически преоткриват света.

Независимо че са налице сполуки при изграждане образа на детето-герой в съвременната детско-юношеска белетристика, ще бъде пресилено, а и в разрез с истината, ако се мисли, че вече има сътворен пълнокръвен обобщен образ, с открояващи се типични и индивидуални черти и качества. Редно е обаче да посоча, че се срещат и сполучливи образци с идейно и емоционално въздейст-

вие, което в същност никак не е малко. Талантливите автори своевременно забелязаха налагащото се в младата личност, в характерологията на детето и юношата, свързано органично и по действителен начин с идейните, социални и духовни координати на епохата. В двете книги на Димитър Гулев — „Здравей и сбогом, Дон Кихот“ и „Голямата игра“ жизненото, поведение на героите може би най-ярко е получило естетическата си мотивираност. Подтиквани от вътрешното си неспокойствие, те непрекъснато търсят отговор на трудните за възрастта им въпроси, смътни и неясни понякога, но на които непременно сами искат да намерят отговора, сами да проникнат в света около тях и в самите тях, защото случва се възрастните да ги объркат със странни и необясними от детския критичен ъгъл на зрение определения за справедливост и добро, за красиво и грозно. Чувството за справедливост у Гибона („Здравей и сбогом, Дон Кихот“) постепенно прераства в нетърпимост към най-дребното провинение. Изострената му до краен предел сетивност го кара — не без помощта на капризите на юношеската логика — сам да си създава отпор и противодействие срещу света, който по един или друг начин е злоупотребил с доверето му. И Гибона, и Крум („Голямата игра“), независимо че са твърде различни като емоционална и нравствена структура, имат огромен духовен потенциал и сила — единият само в мислите, другия в мислите и постъпките. Колкото и усложнени да са проблемите, които се изпращат пред тях, те показват склонност към компромиси и примирение. Не са склонни към компромиси и бездушие и героите на Борис Крумов от „Кучето и влюбените хлапаци“, на Кирил Топалов от „Будилник с латерна“, на Стефан Поптошев от „Щастливо бедствие“, на Кирил Божилов от „И пак тръгнй, момче“, на Коста Странджев от „Чист като гъльб“ и др. Чрез активната позиция на героите си авторите поставят на най-предно място ангажираното световъзприемане на съвременника, съзнателното — нравствено убедено и мотивирано — участие в горещите точки на социално-общественото развитие.

Чувството към приятеля е между най-трайните и дълбоки преживявания в детството и юношеството. Удовлетворението от изпълнен приятелски дълг или само това, че приятелят е до теб, че го има, е сигурна опорна точка, то поражда в много случаи и действения хуманизъм, и стремежа за изява на градивното начало. Тази особено показателна страна на детството и юношеството са се опитали да пресъздадат в произведенията си „Открити хоризонти“ Георги Крумов, „Тайната на птичия остров“ Иван Петков, „Точно време по Гринвич“ Дора Христова, „Разузнавачи на доброто“ Йордан Янев и др., но това засега е останало само в добрите им намерения. Не им се е отдало най-напред да избистрят идейната постановка, да превъзмогнат нагласената вътрешна — пък и външна — композиция. Твърде директна е и авторската намеса в постъпките на героите, в стремежа им един към друг, в направлението на преживяванията. Усеща се липсата и на спойваща връзка между фабула и психологическа мотивировка на едно или друго действие и чувство, потиснат художествената несъстоятелност и изсушената емоционалност. Това изтиква героите някак встрани или ги кара снизходително да заобикалят онова, което не е забавно. Светът, в който живеят, е инфантилен, безпроблемен, интересите им са извън обсега и машабите на истинското юношеско присъствие в делника. Оттук идва и разминаването между поставения проблем — приятелството като една от чертите на образа на съвременния герой — и съдържателната му пълнота. Като четете човек тези книги, без да иска изпитва чувството, че героите им са взети от омагьан магазин или от приключенските и мелодраматични повести и романи на миналото столетие и набързо напъхвани в зле скроени съвременни одежди.

Един от основните въпроси, който постоянно и остро възбужда съвременното дете и юноша, е за доверieto, този антипод на равнодушието. В повечето случаи той е успореден или произтича от въпроса за отношението между поколенията.

Върху него е паднал художественият акцент в повестите и романите на Цветан Ангелов — „Вълшебникът от втория етаж“, Цилия Лачева — „Велита“, Богдан Митов — „Опасна възраст“, Паулина Станчева — „Златната петорка“, Стефан Поптонев — „Пазете тази тайна“ и др. Доверието — ако съществува — е стимул за реални дела, калява характерите, доказва способностите, възпитава в хуманизъм, извисява духовно. Авторите на споменатите книги са съпричастни на помислите и действията на героите си, а те са горди, открити, способни на жертвувателност, с неподкупно чувство за преданност, уважение, за приемственост, с изострен — произтичащ от спецификата на възрастта — усет за ценностните начала в процеса на приемствеността. Изводите, до които достигат по пътя на идейно-художественото си развитие — невинаги одобрявани от наша, възрастна гледна точка, — преминават през мъчителна душевна борба, през нравствени терзания и огорчения. И за да го има доверието, за да бъде то опора, средство за напредък, трябва да се намери разковничето, което сближава и сродява поколенията, а не да се поддържа онова, което ги раздалечава, кара ги да враждуват, да се самоизолират и разединяват. Димитър Гулев и Стефан Поптонев и някои други откриват разковничето в непомръкващите идеали на революционното минало. Крум и приятелите му („Голямата игра“) години по-късно, когато ще станат войници и ще застанат мирно пред някой обелиск, развълнувано ще си спомнят вечерта, когато за пръв път са чули разказа за безименния герой-антифашист, загинал в техния квартал, и как едва дочакали утрото, ще се съберат пред гранитния му паметник с букетче цветя и учудено, но топло и предано ще се гледат в очите. Цветан Ангелов, Цилия Лачева, Паулина Станчева, Коста Странджев и други търсят пътищата за сближението и приемствеността в непреходните човешки добродетели, в хармонията, породена от човешката и гражданска извисеност.

Все по-обемна става и идейният ръст на младия литературен герой. Събитията, въпросите, конфликтните процеси, свързани със съзряването му, са и неговата вътрешна постоянна тема, откровен диалог, размисъл, преценка. Убедителна идейна пълнота носи Крум на Димитър Гулев. Той сам, провокиран от собствените си вътрешни противоречия и прозрения, се мъчи да отговори на въпроса за идейната си принадлежност. Поривът му към вътрешна яснота го кара непрекъснато да се пита „достатъчно ли е да носиш синята, а после червената връзка, за да си истински пионер“ и още — „какъв трябва да бъдеш, без да повтаряш зазубрените думи за обич към родината“, за труда, смелостта, за да си пионер. Опити за самопознание и самопреценка, за идейна яснота правят и героите на някои автори, за които вече говорих.

Детето-герой в литературата показва изострена и тънка чувствителност към всички промени, включително и тези, отнасящи се до възрастовото му развитие. В процеса на съзряването и възмъжаването участието му в сложни явления, драматични ситуации, трудно разрешими положения и факти, при преосмисляне на ценностното наследство, някъде интуитивно, другаде по пътя на анализа то разбира, че нещо си отива, нещо се видоизменя, но защо и по какъв начин се извършват промените, то иска да открие сам, като ревниво се пази от груба външна намеса или иначе казано, чувствителността му е нащрек и освен зорко вглеждане в другите поражда и желание към себеоткриване и себепознание. От процесите на себепознанието и познанието се раждат и въпросите у героите на „Щастливо бедствие“ (Стефан Поптонев), „Бягай... обичам те“ (Кирил Топалов), „Вълшебникът от втория етаж“ (Цветан Ангелов), „Велита“ (Цилия Лачева), „Кучето и влюбените хлапаци“ (Борис Крумов), „Отложеният старт“ (Лиляна Михайлова), „При никого“ (Георги Данаилов), „Чист като гълъб“ (Коста Странджев) и др. какъв трябва да бъдеш днес и какъв ще станеш утре. Понякога отговорът идва с помощта на възрастните, но и често в противоречие

с тях, с примирения им в много отношения дух, с конформистското им становище по редица въпроси, понякога в преодоляване на спъващите спонтанното, чисто юношеско желание за показване ограничения. Така чрез различни преображения малките герои растат и пристъпват крачка по крачка към мястото си на утрешни съзидатели и строители, място, извоювано с лично участие в прогресивните и утвърдителни изменения на нацията. Всички те носят в себе си нещо неповторимо свое, отличаващо ги от другите до тях и в същото време много общо с тях. От една страна, качествата на характера отделят героя от останалия персонаж, а, от друга — точно чрез тях авторите отразяват днешната действителност, динамичните темпове на съвременното движение напред. По този начин става обратната връзка — откроява се другата страна на основното изискване към писателя, за което вече казах — чрез образа на съвременното дете да става свързването му със съвременното битие.

В нашата социалистическа детско-юношеска литература все още не са създадени такива покоряващи, ярки и цялостни герои, като тези от произведенията на А. Алексин, Вл. Тендряков, В. Медведев, но безспорно е, че се набират вече значителни постижения, които чрез проблемната си концентрация определят черти от националното, от общочовешкото, от типичното в образа на детето и юношата в епохата на развития социализъм, а това всъщност означава, че детско-юношеската белетристика е и ще бъде в състояние да изпълни една от основните си функции — да възпитава както днешните, така и утрешните млади поколения.